

Substitució de Tarragona per Aragó (part V)

Autor: Ivan Giménez

Data de publicació: 28-08-2020

Cinquè article de l'Ivan Giménez sobre Aragó i el regne de Tarragona.

Substitució de Tarragona per Aragó (part V)

Antonio Beccadelli —el Panormita— i el Dicta et facta...

El propòsit del present escrit no és, com hem fet fins ara en aquesta sèrie d'articles, el de demostrar que el terme «Tarragona» ha estat substituït en un nou text pel terme «Aragó». Avui ens centrarem en una obra que no té aquesta característica. No hi ha la substitució al·ludida. El que farem serà posar el focus d'atenció en la manera com en un fragment d'una obra evolucionen dos termes d'edició en edició. L'obra a la qual ens referim està escrita en llatí i s'intitula *Alfonsi Regis dicta et facta memoratu digna* i en català *Dites i fetes del rei Alfons dignes de ser recordades*. En llengua llatina també és coneguda com *De dictis et factis Alphonsi Regis Aragonum*, que traduïda a la nostra llengua fa *Sobre les dites i fetes d'Alfons rei d'Aragons (o dels aragons)*. D'ara endavant, però, quan l'haguem de citar ho farem per mitjà de la versió abreujada del primer títol: *Dicta et facta*. El *Dicta et facta* va ser escrit per l'Antonio Beccadelli i els termes en els quals ens fixarem són «Aragonia» i «Aragoniae regnum». Resseguirem com «Aragonia» i «Aragoniae regnum» evolucionen al llarg de les diferents publicacions manuscrites —el manuscrit original és perdut— i impreses de l'obra, i no només com evoluciona en llatí, sinó també en català i castellà, car el *Dicta et facta* va ser traduït a aquestes llengües. Finalitzarem l'article amb unes breus conclusions.

Abans d'entrar en matèria, però, escriurem unes breus notes sobre la vida i algunes obres d'En Beccadelli. Sobretot oferirem informació sobre el *Dicta et facta* i sobre els diferents manuscrits que se'n coneixen.

Vida

Antonio Beccadelli, que va ser conegut tota la seva vida amb el sobrenom de Panormus o Panormita pel fet de ser originari de Palerm, va néixer al 1394 en el si d'una noble i antiga família bolonyesa que havia emigrat al sud de la península itàlica per qüestions polítiques. El seu pare Enrico va ocupar alts càrrecs polítics a Sicília. Allí es va formar l'Antonio Beccadelli. Cap als 25 anys d'edat se'n va anar a Florència (1419), on va establir contacte amb el seu paísà Giovanni Aurispa, qui va presentar-lo al Papa Martí V. A Florència es va dedicar a l'estudi del dret civil i canònic per guanyar-se la vida com a advocat, encara que el seu objectiu públic era arribar a ser conegut com una glòria de la poesia en llatí.[1]

Durant vint-i-cinc anys, entre 1433 i 1458, va formar part de la cort del rei Alfons V, anomenat 'el Savi' o 'el Magnànim'. En Beccadelli en va ser conseller, ambaixador, secretari i, sobretot, amic personal i guia intel·lectual del monarca. Al llarg d'aquests anys, va desenvolupar un profund afecte i admiració envers ell, sentiment que queda reflectit, fonamentalment, en els seus quatre llibres que conformen el *Dicta et facta*. [2]

Després de la mort d'Alfons el Magnànim, ocorreguda l'any 1458, En Beccadelli va passar al servei de l'hereu, En Ferran I de Nàpols. El Panormita va continuar la seva activitat diplomàtica, ara al servei del nou rei. Així, aquell mateix any va viatjar a Milà en qualitat d'ambaixador seu davant d'En Francesco Sforza. L'any següent va participar en el consell d'Andria, on va proposar una ràpida intervenció contra un príncep rebel de Tàrent que s'havia conjurat contra el fill d'Alfons. El nou monarca no va atendre la proposta i en no fer-ho va afavorir que augmentessin cada vegada més el nombre de barons conjurats contra ell. La història d'aquesta rebel·lió ha quedat plasmada a la Porta Bronzea de Castel Nuovo de Nàpols. [3] El Panormita va morir en aquesta ciutat al 19 de gener del 1471 als setanta-set anys.

Obres

Un llibre pòstum sobre En Ferran d'Aragó

En el moment del seu decés estava escrivint el seu *Liber rerum gestarum Ferdinandi Aragoniae*, escrit que va deixar inacabat. El llibre pòstum és en principi una biografia d'En Ferran I de Nàpols. Ara bé, el fet que en el títol aparegui l'apel·latiu *Aragoniae* ens fa pensar en la possibilitat que En Beccadelli acabés els seus dies deixant sense finalitzar, no pas una biografia del Ferran napolità, sinó una biografia d'En Ferran I d'Aragó, és a dir, d'En Ferran d'Antequera, pare de l'Alfons i avi d'En Ferran el Catòlic. La incògnita no ha pogut ser solucionada, pel fet que el manuscrit ens ha arribat molt fragmentari, fins al punt que no està catalogat com a tal manuscrit, sinó com a peça —miniatura, concretament— pertanyent a un museu. [4]

El *Dicta et facta*

Tornem, però, a l'obra *Dicta et facta*. Encara que la majoria dels autors s'hi refereixen com una biografia, una anàlisi detallada del text ens porta a afirmar que no es tracta d'aquest gènere històric, ja que no en té totes les característiques, ni pel que fa al seu contingut ni pel que fa a la seva estructura. I és que una biografia és la història dels fets reals, bons i dolents, de la vida d'una persona. Aquesta obra d'En Beccadelli, per contra, només descriu les virtuts del monarca. Es tracta, doncs, d'un panegíric. Un panegíric fonamentat, sí, en la matèria biogràfica de l'home en qüestió. És la construcció d'una imatge ideal de la vida del rei, la qual s'ofereix com a veritat total. La pretensió del *Dicta et facta* és elevar el rei a la categoria d'individu exemplar, digne d'elogi i de record. La finalitat d'aquest panegíric és, en definitiva, fer d'Alfons el Magnànim un príncep únic per la seva virtut. La vida del monarca està enfocada sota aquest prisma. L'estructura de l'obra segueix l'esquema següent: consta de quatre llibres, cadascun d'ells dividit en breus passatges que narren una anècdota de la vida del rei, la qual serveix com a pretext per mostrar el bon comportament del rei Alfons.

Possiblement, el model textual a partir del qual parteix En Beccadelli cal cercar-lo en els *Dicta et Facta Memorabilia* que En Valeri Màxim va escriure i va dedicar a l'emperador Tiberi, una obra de fàcil accés al segle XV. Fins i tot, En Beccadelli sembla haver manllevat el títol d'aquesta obra llatina, escrita al segle I després de Crist, per anomenar l'obra de la qual parlem: «Les dites i fetes» [5],

Quant a l'any en què el llibre va ser publicat, existeix un treball de Na Capilla Aledón i Gema Bellia qui ens fan saber que En Beccadelli el va concloure al 1455.

Com ja hem dit, aquesta obra és un veritable monument literari que el Panormita va escriure a la memòria del seu rei

Alfons. Encara que al Dicta et facta hi sigui absent qualsevol ambició historiogràfica, no pas per això s'allunya en excés de la realitat. D'altra banda, aquest panegíric sobre Alfons es va difondre ràpidament i va ser traduït a diverses llengües vulgars. L'estructura de l'obra va afavorir les traduccions. El llibre està compost a partir de breus anècdotes o sentències, la qual cosa en fa més amena la lectura i, en conseqüència, el desig de comprar-lo i llegir-lo. Segui com sigui, va ser llegit tant per lletraferits com per un públic més vast. I van ser les traduccions allò que va contribuir a la difusió de la fama d'Alfons, no només com a príncep ideal, sinó també com a gran mecenes. Més que qualsevol de les obres que li van dedicar els humanistes àulics que estaven sota la seva protecció.[6]

Manuscrits

Continuem, però, amb les investigacions realitzades per Na Capilla Aldeón i Gema Belia. Tot seguit, enumerarem els diferents manuscrits que elles van trobar citats d'aquesta obra d'En Beccadelli:

Ms. 106: Biblioteca Pública de l'Estat a Osca

BH Ms. 445: Biblioteca Històrica de la Universitat de València

Urb.lat.1185, Urb.lat.1187, Vat.lat.1565 i Vat.lat.3373: Biblioteca Apostòlica Vaticana

V. F. 26: Biblioteca Nazionale di Napoli

Manuscrit sevillà

Cal advertir que, dels vuit manuscrits adduïts, només cinc han estat localitzats, a saber, el manuscrit valencià, l'aragonès i tres dels vaticans —que són independents d'un de citat per l'erudit Vilaplana. De moment, només podem aproximar-nos al V. F. 26 de la Biblioteca Nazionale di Napoli, al sevillà i al Vat. Lat. 3373 mitjançant la notícia indirecta que donen les citades autores.[7]

Traduccions, edició princeps i d'altres edicions

A més, som coneixedors de l'existència d'algunes traduccions que es realitzaren del Dicta et facta mercès a la tesi doctoral de Na Rentero Miñambres. Na Rentero Miñambres escriu:

"Com sol ocórrer amb les grans obres, el De dictis d'En Beccadelli va ser traduït en diverses ocasions. La traducció més antiga coneguda és la catalana d'En Jordi Centelles, única versió en aquesta llengua, la qual versió es conserva en el manuscrit 1.715 de la Biblioteca de Catalunya, amb el títol Dels fets e dits del gran rei Alfonso. Es tracta d'una versió amb nombrosos fragments de l'obra del Panormita i alhora amb algun afegit del traductor.[8]"

Abans de continuar enumerant d'altres traduccions i impressions de l'obra d'En Beccadelli pararem atenció a l'edició princeps del 1485.

"L'edició princeps de l'obra del Panormita va aparèixer a Pisa al 1485, en una publicació conjunta dels seu Dicta et facta i el seu Triumphus, que el jurista pisà Mario Sandeo dedicà al protonotari apostòlic Giovanni de Medici, fill d'En Lorenzo de Medici. Hi ha un exemplar de l'incunable a la British Library (IA-34429) i un altre a la Biblioteca Nacional d'Espanya [I 2156 (9)], on figura com a novena peça dins d'un volum factici amb el teixell Opuscula latina i amb l'ex-libris d'En Gayangos. El text pertany a la mateixa branca textual que la dels principals manuscrits conservats, ja que presenta set capítols que estan absents en l'altra branca de l'obra, una branca que es caracteritza pel fet que està acompanyada de comentaris de l'Eneas Silvio Piccolomini,—el futur Papa Pius II—, potser perquè la còpia que posseïa En Piccolomini pertanyia a un estat previ a la redacció del text, com apunta l'Alberto Montaner. De fet, el comentari va ser escrit inicialment al 1456 com una de les seves epístoles, "com per mostrar al Panormita que havia llegit el seu llibre", ja que En Becadelli, en acabar l'obra, l'envià a En Piccolomini, llavors bisbe de Siena, perquè la revisés. Després de la revisió, aquest va lloar molt l'autor, dedicant-li els famosos comentaris que van aparèixer després en nombroses edicions.[9]"

Dues branques en la transmissió del Dicta et facta

N'Algaba Pacios, a la seva tesi dedicada a En Piccolomini, el futur Papa Pius II, ens adverteix de les dues branques existents de l'obra.

"En efecte, el dicta et facta... compta amb dues branques textuales: de primer manuscrites i després impreses. Una d'elles comença a partir de la primitiva redacció de l'obra realitzada per En Beccadelli, que és la que va llegir En Piccolomini i va ser objecte dels seus comentaris, i l'altra, que és considerada la versió definitiva, consta de set capítols més i s'edita sense les postil·les del pontífex. Curiosament, mentre que la tradició impresa de la versió definitiva s'inicia amb l'incunable de Pisa datat al 1485, la branca que conté els comentaris d'En Piccolomini no coneixerà publicació fins

a l'edició, preparada per En Jacob Spiegel, a Basilea, al 1538.[10]"

Ara sí, amb les dades que hem mostrat de les edicions de l'obra d'En Beccadelli, tant impreses com manuscrites, farem un esquema de la transmissió textual del Dicta et facta des del seu original perdut fins arribar a l'edició més moderna. No les mostrarem totes, només les que utilitzarem per al present estudi.

Esquema de la transmissió textual del 'Dicta et facta'

Branca sense els comentaris d'En Piccolomini: el manuscrit de València

Al llarg de les pàgines del Dicta et facta, el terme «Aragonia» apareix en dues ocasions i és comú en totes les edicions, tant les impreses com les manuscrites. Tot seguit en mostrem els fragments on el podem localitzar. Ens servim del manuscrit de València, BH Ms. 445—:

"...Quibus Alfonsus ita respondit: "Et si certo scio plurimas Narbonensis galliae civitates ad Aragoniae regnum pertinere quas Karolus rex iam pridem occupatas detineat nihilominus hoc tempore."

"...quem subsecutus cum esset Inichus guiuera ipsum burardum retulere appensumque in pedes plurimam aquam euomere
subegere: quem igne refocillatum extersumque ex ipsius regis vestibus amictum vivificatum denique aiunt aragoniam, aragoniam exclamasse..."

Es pot comprovar com el Panormita emprà el sintagma «Aragoniae Regnum» per anomenar el regne d'Aragó, un fet que no ens ha d'estranyar.

Branca del 'Dicta aut facta' amb els comentaris d'En Piccolomini

a) Un escoli a l'edició de Spiegel

Però, si ens fixem en l'edició de Spiegel, impresa a Basilea l'any 1538, l'editor afegeix uns escolis. Vet aquí l'escoli del llibre segon, capítol primer. Es tracta d'una advertència:

"Aragoniæ regnum) Usus effecit, ut quos vel citerioris Hispaniæ, vel Tarraconensis provinciæ reges appellare rectius licuisset, eos iamdudum Aragoneos nominemus."

L'advertència de Spiegel, tanmateix, no és de collita pròpia. Sabem que la nòtula ja existia al llibre De bello hispano, editat l'any 1476, l'autor del qual fou Jacobus Bracello. Aquest fa servir les mateixes paraules:

"...Petebat autem q illi ex Aragoneorum (ut nunc loquimur) regum genere, Iolanthis uxor erat. Usu enim effectum est: ut quos vel citerioris Hispaniæ: vel Tarraconensis prouinciæ: Reges appellare rectius licuisset: eos iamdudum Aragoneos nominemus.

Traduïm la referència de Spiegel i En Barcellus. El que ens volen transmetre és que...

"...els reis que havia estat més correctament lícit anomenar o bé reis de l'Hispania Citerior o bé reis de la Província Tarraconense, aquests, ja fa temps que els anomenem aragonesos."

b) Edició d'En Chytraeus: una cronologia prèvia

Abans d'observar les traduccions castellanques i catalana, ens centrarem en l'edició d'En Chyträus.

"L'edició de Basilea va servir posteriorment de base per a una nova versió ampliada amb addicions de David Kochhaff, teòleg luterà i historiador anomenat Chytraeus (1531-1600). Va ser publicada a Wittenberg al 1585 i reeditada a la mateixa ciutat al 1588. Aquesta versió va tornar a reeditar-se al 1589 a la ciutat de Rostock, ja sense els escolis de Spiegel i amb el títol lleument canviat.[11]"

L'edició d'En Chyträus, doncs, va ser ampliada amb una cronologia al principi de l'obra. Allí l'autor ens informa del que ve a continuació:

Alphonsus Rex Aragonensis (seu ut veteres praeposita litera T enunciarunt Tarraconensis)..

Traducció:

"Alfons, rei aragonès (o Tarraconès com els antics ho van pronunciar: amb la lletra T posada al capdavant)"...

Seguint la cronologia, fa esment, unes línies més avall, dels avantpassats del rei Alfons el Magnànim:

"...Pater Alphonsi fuit Ferdinandus Iustus, Aragoniae rex. Avus Ioannes ·I· Castella rex, qui ducta Eleonora sorore Martini postremi Siciliae regis absque liberis defuncti: filia Petri ·IIII· abnepti Petri ·III· (qui primus ex Tarraconensibus Siciliae rex pulsus Gallis anno 1283 factus est) Aragoniae & Siciliae regna Castella coniunxerat: & currentis equi lapsu oppressus interierat".

c) Edició d'En Santes

Per acabar amb la línia de les obres on apareixen els comentaris d'En Piccolomini, mencionarem l'edició d'En Santes, qui ens informa que

"també de l'edició de Basilea prové la impressió elzeviriana (amb la tipografia de Louis Elzevier) del 1646 a Amsterdam, que sota el títol Speculum boni principis: Alphonsus Rex Aragoniae, hoc est dicta et facta Alphonsi Regis Aragoniae, amplia la citada edició, reagrupa el material per seccions temàtiques i, a més, atorga a l'obra un cert enfocament moral.[12]

L'edició del 1646 manté les advertències de Spiegel i En Chyträus. Es a dir, que informa que Aragó seria Tarragona, "com els antics ho van pronunciar: amb la lletra T posada al capdavant."

d) Traduccions: un manuscrit en català

Vist tot plegat, centrarem les següents línies en l'edició catalana i en les dues edicions castellanques de l'obra d'En Beccadelli. Comencem per la traducció que realitzà En Jordi de Centelles a la nostra llengua a l'últim quart del segle XV.

"La traducció més primerenca, i única versió en aquesta llengua, és la catalana d'En Jordi Centelles. Es troba en el manuscrit 1.715 de la Biblioteca de Catalunya, amb el títol Dels fets e dits del gran rei Alfonso. La seva data de producció cal situar-la, segons En Duran, després del 1481, any de la mort d'En Francesc Gilabert de Centelles —pare d'En Jordi Centelles— i abans de 1496, data de la mort del traductor."[13]

La traducció del valencià Centelles, malgrat que no afecti el treball realitzat en aquestes pàgines, presenta unes diferències respecte de les altres edicions,...

"...la seva versió catalana no concorda exactament amb cap de les versions representatives de les dues branques textuals principals: la de l'edició prínceps de 1485 i la de l'edició basilense de 1538, per la qual cosa o s'ha basat en una altra branca textual diferent, que desconeixem, o l'autor ha fet una selecció lliure de l'incunable."[14]

Realitzades aquestes apreciacions, tot seguit mostrarem un fragment que En Centelles va traduir al català i en el qual hi surt traduït l'*Aragoniae regnum* del Panormita:

“Essent lo rey en València arribaren a sa maiestat enbaxados de carles rey de frança benignant demanant que durant

lo temps de la guerra de anglesos no vulgues moure ni començar guerra contra el ne son regne de la qual lo Rey carles

molt duptava que esperant tal ocasio e avenint ca de temps lo rey alfonso no principias guerra contra la provincia de occitania la qual vulgarment lengua de hoc se nomena. Als quals lo Rey respos. De que sapia que moltes ciutats de la provincia de narbona e de lengua de hoc lo rey carles me tingua ocupades hi pertanyer al regne de arago.”.

e) Traduccions. Dues obres impreses en castellà:
traducció d'En Juan de Molina

Respecte a les altres edicions,...

“... en llengua castellana, la primera i la de major difusió, i per això la més rellevant, és la del batxiller Juan de Molina, que va ser impresa a València al 1527, a casa d'En Joan Jofre, amb el títol 'Libro de los dichos y hechos del Rey Don Alonso': aora nuevamente traduzido i que va dedicar —com indica el mateix batxiller en la seva epístola inicial— a l'Alfons d'Aragó, duc de Sogorb i comte d'Empúries. la qual edició va ser, així mateix, reeditada amb un afegit al títol que fa: “Añadido y mejorado en esta postrera edición”. Es va imprimir a Saragossa al 1552 i al 1553 a casa d'Agustín Millan, a costos de Miguel de Capella, mercader de llibres i veí de Saragossa.[15]”

La traducció que ens ofereix En Molina del fragment anterior és la següent:

"E estando el rey Doñalonso en Valencia vinieron a el los embaxadores de Carlos rey de Francia rogandole en gran manera que porquanto en aquella sazón el rey de Francia estava ocupado en la guerra de Bretaña: que el rey Doñaalonso no le moviesse destotraparte alguna guerra de nuevo. Porque en la verdad el rey de Francia temia muy temido que viendo tan buena ocasion el rey Doñalonso no le moviesse guerra. Teniendo como tenia tanta razon justicia y buen titulo para pedir toda la provincia dela Francia Narbonense que comunmente llaman Lenguadoch. El rey DoñaAlonso vista su demanda les respondio. Ya sea verdad que yo se y me es notorio como mucha ciudades que son en francia en la provincia de Narbona son mias y pertenecen ala corona de Aragon:[...]"

Traducció de l'Antonio Rodríguez Dávalos

Acabem amb la traducció del mateix fragment que va dur a terme En Rodríguez Dávalos:

"Posteriorment, al 1554, va aparèixer a Anvers, a casa de Juan Steelsio, la traducció castellana d'Antonio Rodríguez Dávalos: Dichos y hechos notables, graciosos y elegantes del sabio Rey don Alonso de Aragón y de Nápoles, adicionados por Eneas Silvio, obispo de Sena, otramente dicho Papa Pío, aora nuevamente traduzidos y recopilados en lengua castellana. De l'autor res més se'n sap, i de la seva versió hi ha constància que l'acara amb la de Juan de Molina—ahora que l'amplia— i amb l'edició llatina de 1538.[16]"

La traducció d'En Dávalos recull, en aquest fragment, gairebé exactament les mateixes paraules:

"Estando el Rey don Alonso en Valencia, vinieron a el los embaxadores de Carlos rey de Francia rogandole en gran manera que por quanto en aquella sazón el rey de Francia estava ocupado en la guerra de Bretaña: que el rey don Alonso no le moviesse destotra parte alguna guerra de nuevo. Porque en la verdad el rey de Francia temia muy temido que viendo tan buena ocasion en el rey don Alonso no le moviesse guerra. Teniendo como tenia tanta razon, justicia y buen titulo para pedir

toda la provincia de la Francia Narbonense que comunmente llaman Languedoch. El rey don Alonso vista su demanda les respondió. Ya sea verdad que yo se y me es notorio como muchas ciudades que son en Francia en la provincia de Narbona son mías y pertenecen a la corona de Aragon [...]

Abans de donar pas a les conclusions, informarem d'una referència, de finals del segle XVI, sobre el Dicta et facta, l'autor de la qual fou el jurista Tiberio Deciani. Vet ací el text llatí:

"quod etiam avorum nostrorum memoria servavit Alphonsus Tarraconensium & Neapolis Rex, qui Antonio Candole Dynasta Siculo capite damnato uxore, filio amplissimisque facultatibus in Regis potestatem redactis, omnes in libertatem restituit incolumes, thesauros uxori dedit, sibi ex preciosa suppellectili nil sibi praeter vitream pateram assumens. Panormi. de Alphonsi rebus gestis, lib. 3."

D'aquest text en ressaltem el sintagma «Alphonsus Tarraconensium & Neapolis Rex». Resulta interessant observar com En Deciani descriu el rei Alfons el Magnànim com a rei de Tarragona i de Nàpols. A més, ens indica d'on ha extret la dada. Assenyala que ho feu del llibre tres de l'obra Alphonsi rebus gestis del Panormita. És a dir, del Dicta et facta.

Però, com hem vist en les edicions mostrades del Dicta et facta, en cap moment apareix el terme «Tarragona» per referir-se a Aragó. Probablement estem davant d'una llicència que En Deciani, autor del finals del segle XVI, es prengué. En Tiberi Deciani, com que devia entendre que Aragó equivalia a Tarragona, així ho traduï. O, en el seu defecte, hem de pensar en una edició del Dicta aut facta que no ha arribat fins els nostres dies en la qual hi aparegués l'expressió al·ludida. També és possible que hi hagi una altra obra del Panormita on s'hi pugui llegir l'expressió mencionada, que no coneixem i que, per tant, no hem pogut analitzar.

Conclusions

1a.- Malgrat que no se n'ha localitzat el manuscrit primer del Dicta et facta d'En Beccadelli —l'opinió de la investigadora Capilla Aledón esmenta el Vat. lat.3373 com a possible original[17]—, es mantenen, a les còpies llatines que han perviscut fins a dia d'avui, les denominacions «Aragonia» i «Aragoniae Regnum». És a dir, en el manuscrit de València, en els del Vaticà, en el d'Osca, en l'edició princeps i, finalment, en les edicions impreses de Spiegel, Chytraeus i Santes.

2a.- D'altra banda, no sabrem mai si sota tal denominació cal entendre el significat «Tarragona» o no, ja que el Panormita no ho especifica.

3a.- Després d'analitzar la traducció catalana i les dues castellanques, s'observa que En Centelles manté, a la traducció catalana, «regne d'Aragó». En canvi, En Molina i En Dávalos fan al 1527 i 1554, respectivament, una lleugera modificació en les seves traduccions: allí on esperàriem «reino de Aragón» —en paral·lel a «regne d'Aragó» en català— hi introduiran «corona de Aragón».

4a.- Així mateix, advertim que a les edicions de Spiegel, d'En Chyträus i d'En Santes aquests editors es veuen en la necessitat d'advertir-nos que el Regne d'Aragó té relació directa amb Tarragona.

5a.- Spiegel ho fa l'any 1538 manllevant per a la seva edició un text d'En Bracellus (1476). Ens informa "que els reis que havia estat més correctament lícit anomenar o bé reis de l'Hispania Citerior o bé reis de la Província Tarraconense, aquests, ja fa temps que els anomenem aragonesos."

6a.- En Chyträus, a l'afegit cronològic de la seva edició del 1585, i En Santes, a l'edició de 1645, es veuen forçats a especificar en una glosa que el rei Alfons el Magnànim és «aragonès» "o Tarraconès, com els antics ho van pronunciar: amb la lletra T posada al capdavant".

7a.- Per acabar de bastir-ho tot plegat, a finals segle XVI, el jurista Deciani reproduïx un passatge del llibre intitulat de Alphonsi rebus gestis, lib. 3. en el qual Alfons és qualificat com a rei Tarragonès i de Nàpols. Aquesta qualificació no es troba en cap altre manuscrit o obra impresa del llibre del Panormita sobre el rei Alfons el Magnànim. D'altra banda, se suposa, en principi, que el llibre així intitulat és el mateix que el Dicta et facta. Però només és una suposició. Tal vegada són dues obres diferents. De manera que se'ns obren dues possibilitats més. La primera, per bé que improbable, és que la citació provingui d'una edició desconeguda del Dicta et facta en la qual l'autor fes menció del rei i regne d'Aragó com a rei i regne de Tarragona. La segona possibilitat seria que la citació fos extreta d'una altra obra del Panormita, que no ens ha arribat, hipòtesi també improbable.

Ivan Giménez
Maig del 2020

Articles relacionats:

<https://www.inh.cat/articles/Teories-i-opinions-respecte-a-l'origen-del-nom-Arago-.> -Breu-recorregut-historiografic
<https://www.inh.cat/articles/Breu-recull-d'autors-que-anomenen-al-rei-i-regne-d'Arago-com-Tarragona>
<https://www.inh.cat/articles/L'orde-militar-dels-cavallers-tarraconenses>
<https://www.inh.cat/articles/Substitucio-de-Tarragona-per-Arago-part-I->
<https://www.inh.cat/articles/Substitucio-de-Tarragona-per-Arago-part-II->
<https://www.inh.cat/articles/Substitucio-de-Tarragona-per-Arago-part-III->
<https://www.inh.cat/articles/Substitucio-de-Tarragona-per-Arago-part-IV->

Vídeos relacionats:

<https://www.inh.cat/arxiu/vid/Cicle-primavera-2019/Ivan-Gimenez-Els-comtes-reis-de-Barcelona-i-T-arragona>

Notes bibliogràfiques:

- [1] Beccadelli, Antonio. El hermafrodito, edició d'Enrique Montero Cartelle, Edicions AKAL, 2008, p.9
- [2] Segovia Estevan, Sara. "Ressenya de l'obra de Santiago López Moreda", Minerva: Revista de filología clásica, ISSN 0213-9634, Nº 28, 2015, p.400
- [3] Capilla Aledón, Gema Belia. "El poder representado: Alfonso V el Magnánimo (1416-1458)", Tesis Doctoral, València, 2014, p.255
- [4] Capilla Aledón, Gema Belia. Ob. Cit., p.256
- [5] Capilla Aledón, Gema Belia. "El poder representado: Alfonso V El Magnánimo (1416-1458)", Res Publica: revista de filosofía política, Nº. 18, 2007, pp.380-381
- [6] Capilla Aledón, Gema Belia. "La conmemoración de una victoria, la celebración de un triunfo: Alfonso V el Magnánimo, Antonio Beccadelli y su Alfonsi Regis Triumphus. (Manuscrito 445 de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València)" En: SCRIPTA. Revista de Literatura i Cultura Medieval i Moderna, 2016, No. 7, p.26
- [7] Idem, p.29
- [8] Rentero Miñambres, Olga. En torno a la imagen literaria de Alfonso V de Aragón: Fortún García de Ercilla y su traducción castellana del 'De dictis' de Antonio Beccadelli. Edición y estudio, Tesis Doctoral, Madrid, 2016, p.101
- [9] Rentero Miñambres, Olga. En torno a la imagen literaria de Alfonso V de Aragón: Fortún García de Ercilla y su traducción castellana del 'De dictis' de Antonio Beccadelli. Edición y estudio, Tesis Doctoral, Madrid, 2016, p.99
- [10] Algaba Pacios, Nieves. Enea Silvio Piccolomini en España. Con la edición del "Tratado de la miseria de los cortesanos", (Sevilla, Cromberger, 1520). Tesis Doctoral, Madrid, 2016, p.197
- [11] Rentero Miñambres, Olga. Ob. Cit., pp.99-100
- [12] Rentero Miñambres, Olga. Ob. Cit., p.100
- [13] Capilla Aledón, Gema Belia. El poder representado: Alfonso V el Magnánimo (1416-1458), Tesis Doctoral, València, 2014, p.270
- [14] Rentero Miñambres, Olga. Ob. Cit., p.103
- [15] Capilla Aledón, Gema Belia. El poder representado: Alfonso V el Magnánimo (1416-1458), Tesis Doctoral, València, 2014, p.271
- [16] Rentero Miñambres, Olga. Ob. Cit., p.106
- [17] Capilla Aledón, Gema Belia. "Formato y técnica en los 'Alfonsi Regis dicta aut facta memoratu dgina' de Antonio Beccadelli: los manuscritos humanísticos 445 de la BUV y Urb. Lat. 1185 de la BAV" ,dintre de La fisonomía del libro medieval y moderno: entre la funcionalidad, la estética y la información. Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2019, p.153